

Іванова Анна Миколаївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
ЗУНУ, м. Тернопіль

Вацлавський Олег Іванович

к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій
та банківського бізнесу
ЗУНУ, м. Тернопіль

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОПОДАТКУВАННІ

В сучасних умовах діджиталізації економіки значного значення набуває використання цифрових технологій в системі оподаткування. Показово, що у вітчизняному законодавстві відсутнє визначення цифрової економіки. Лише у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [6] зазначено, що у класичному розумінні дефініції «цифрова економіка» трактує діяльність, в якій основними елементами виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові.

Поряд з цими тенденціями цифрова революція ХХІ – сторіччя формує новий глобальний процес, який значним чином змінює не лише практичні аспекти оподаткування, а саму суть фінансово-економічної діяльності, структуру економік країн світу, поняття ціни та вартості, феномену дохідності і збагачення, суспільного блага і капіталу. Це явище діджиталізації, одна з ключових трендів теперішнього часу і довгострокової перспективи, принаймні в фінансово-економічному значенні цієї дефініції.

Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, у Політичних рекомендаціях Єврокомісії 2019 – 2024 року акцентує увагу на те, що «цифрові технології, особливо штучний інтелект, змінюють світ з небаченою швидкістю, і їх використання допоможе знайти рішення суспільних проблем від здоров'я до виробництва та економіки» [9].

Доцільно зауважити, що, як вказує С. Чукут, цифрова демократія є ваговою складовою електронного урядування, оскільки її ключовою метою є задоволення потреб громадян, досягнення суспільних цінностей шляхом використання переваг діджиталізації суспільства, подолання таких негативних явищ як корупція, формалізація сучасного менеджменту [8, с. 141].

Популяризатор науки Мітіо Каку говорить про те, що «...процес розвитку цифрових технологій, які описується законом Мура, вже змінив феномен економічної діяльності та багатства до невпізнанності, але ще більші трансформації нас чекають попереду» [2]. Оскільки податки є похідними від економіки та соціуму, представляється надзвичайно важливим дослідити питання змін теорії і практики, елементів податків і процесу їх адміністрування в умовах застосування цифрових технологій, в сучасну епоху діджиталізації.

О. Дмитрик стверджує, що за останні декілька років суттєво зросла кількість послуг, які надаються в електронному варіанті (онлайн), зокрема, й у сфері

оподаткування. Приміром, створено Електронний кабінет платника податків, який становить собою новий електронний сервіс веб-порталу ДПС України, який за допомогою спеціального інструмента доступу (наприклад, електронної картки платника податків) з використанням електронно-цифрового підпису дозволить платнику податків працювати з органами податкової служби в режимі реального часу. Електронний кабінет платника податків є захищеним, персоналізованим та безпечним електронним сервісом, який надаватиме безконтактні способи взаємодії платників податків та ДПС з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 73]. Наразі податкові органи поступово збільшують перелік електронних сервісів, чим створюють ще більше нових можливостей для реалізації принципу зручності при виконанні податкового обов'язку.

А. Пугачов та Л. Парфенова з певною обережністю наголошують: «Розвиток технологій сьогодні призводить у сфері оподаткування до двох взаємодоповнюючих, але протилежних за напрямком процесам: з одного боку, відбувається скорочення тіньового сектора за рахунок технологічного розвитку податкового контролю та податкового адміністрування, а з іншого – нарощування обсягів цього тіньового сектора в неконтрольованих або слабо контрольованих видах діяльності» [7].

Показово, що наразі Україна робить перші кроки, намагаючись урегулювати відносини оподаткування в умовах розбудови цифрової економіки. Зазначимо, що наразі вже функціонує Єдиний портал державних послуг – «Дія», у переліку яких є й ті, що прямо чи опосередковано пов'язані з оподаткуванням (реєстрація ФОП, надання одноразової допомоги ФОПам, довідки про доходи). Також у найближчому майбутньому планується запровадження електронного резиденства, становлення віртуальних активів, віртуальної економічної зони «Дія. Сіті» [4]. Так, Законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [5] пропонується створити правові засади функціонування «Дія. Сіті» – середовище (еко-систему), що стимулюватиме розвиток цифрової економіки, розробки в галузі передових технологій з високою доданою вартістю та формування економіки знань.

Активне формування цифрової системи оподаткування розпочалося з 2018 р., шляхом поетапного впровадження різних електронних сервісів, яких станом на початок 2020 р. діяло понад 55, це зокрема Електронний кабінет платника податків, інформаційний веб-портал «Єдине вікно», Електронний кабінет платника ПДВ, Е-РРО, Е-Акциз, Е-Чек, Е-Аудит, загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс (ЗІР) та інші, що дозволяють швидко та зручно сплачувати податки.

Окрім того, цифрове суспільство формує і нові види економічної діяльності та нові виклики для роботи контролюючих органів. Це пов'язано із діяльністю яка здійснюється в цифровому вимірі та не має фізичного виміру (цифрові послуги, реклама в Інтернеті, тощо) та з існуванням крипто валют, які функціонують в цьому вимірі. Тому важливим є вчасне реагування держави на виклики, які формує цифрове суспільство. Так, в Україні, намагалися легалізували обіг крипто

валют, шляхом прийняття Закону України «Про віртуальні активи» [3], який би врегулював їх обіг на території України, як це існує в інших державах, таких як Японія, США, Німеччина, Люксембург, Сінгапур. Це дозволило б податковим органам певним чином здійснювати контроль над даним видом діяльності, який, як свідчить світова практика, не лише вирішує питання дохідної частини бюджету, але й ефективно запобігає незаконному обігу грошей.

Використання цифрових технологій в оподаткуванні – це революційна трансформація зміни взаємовідносин платників податків та держави, оскільки дозволяє віддалено працювати, формувати та подавати податкову звітність в контролюючі органи, без їх фізичного відвідування, що значно економить час працівників як державного сектору економіки, так і приватного. З іншого боку, цифрова економіка впливає на визначення форми об'єкта оподаткування, оскільки виникають абсолютно не стандартні види підприємницької діяльності, а разом з ними і нові, діджитал-продукти, які, наразі, є поза оподаткуванням.

Тому, очевидно, що діджиталізація сфери оподаткування дозволяє мінімізувати ухилення від сплати податків та покращує рівень зручності та простоти сплати податків. З іншого боку, успішне запровадження цифрових технологій в оподаткуванні залежить від рівня цифрової грамотності громадян, який можна покращити шляхом впровадження в освітні процеси цифрових компетентностей, та проведенням роз'яснювальної роботи з платниками податків.

Проте, цифровізація державних послуг супроводжується зростанням інтернет-шахрайства та кіберзлочинів, що потребують швидкого реагування і запобігання з боку держави.

З метою удосконалення процесу оподаткування в умовах використання цифрових технологій та мінімізації існуючих ризиків доцільно було б:

- покращити якість покриття та підвищити рівень доступності до мережі Інтернет у віддалених від великих міст громадах та селищах;
- підвищити рівень кібербезпеки та кіберзахисту персональних даних громадян в процесі оподаткування, з метою недопущення кіберзлочинів;
- забезпечити спрощення податкових процедур та додаткових витрат для платників податків.

Отже, ефективне використання цифрових технологій в оподаткуванні дозволяє стимулювати економічний розвиток в державі, який будується на побудові інформаційного суспільства. Цифровізація переформатовує процеси оподаткування шляхом доступності до податкової інформації підприємств, що дозволяє мінімізувати спроби ухилення від сплати податків. Водночас існує загроза «цифрового виключення», тобто відсутності доступу до технологій, яку варто враховувати при діджиталізації процесів оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. Сучасні проблеми права та інноваційної економіки: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матер. Інт.-конф. (м. Харків, 26 бер. 2021 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 72–77.

2. Каку М. Фізика майбутнього. Львів: Літопис, 2013. 432 с.
3. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. №2074-XI (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
4. Проєкти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/projects>.
5. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: проєкт Закону України від 02.11.2020 р. № 4303. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298.
6. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
7. Пугачев А. А., Парфенова Л. Б. Налоги в цифровой экономике и цифровые технологии в налогообложении: дилемма или диалектика. URL: <http://philh.ru/index.php/arkhiv-materialov/teksty/317-a-a-pugachev-l-b-parfenova-nalogi-v-tsifrovoj-ekonomike-i-tsifrovye-tekhnologii-v-nalogooblozheniidilemma-ili-dialektika>.
8. Чукут С. А., Полярна В. Л. Кращі європейські практики впровадження електронного урядування: досвід Данії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 140-145.
9. Political guidelines for the next European Commission 2019-2024 by Ursula von der Leyen URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (дата звернення: 03.02.2020).